

ІІІ ВСЕУКРАЇНСЬКІ НАУКОВІ ЧИТАННЯ З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ «СВОЮ УКРАЇНУ ЛЮБІТЬ!»

29 червня 2023 р. у м. Києві, у приміщенні Науково-дослідного інституту українознавства МОН України (далі – НДІУ), вул. Ісаакяна, 18, відбулися ІІІ Всеукраїнські наукові читання з міжнародною участю «Свою Україну любіть!» (формат проведення – офлайн та онлайн). Науковці, освітяни, військово-службовці Сил оборони України та представники громадськості обговорили низку актуальних проблем, які поставили перед українським суспільством під час повномасштабної російсько-української війни, а саме актуалізацію українознавства для консолідації української політичної (громадянської) нації задля перемоги над рашистами.

Під час проведення наукового заходу учасники обговорили такі пріоритетні проблеми: місце і роль українознавства у розбудові Української держави та української нації під час російсько-української

війни; захист конституційних прав громадян України в умовах повномасштабної російської агресії; внесок Петра Кононенка у створення Інституту українознавства та розвиток українознавства як науки, навчальної дисципліни й ідеології Української держави; функціонування української освіти і науки в умовах повномасштабної російської агресії; розвиток української матеріальної і духовної етнічної культури у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Задля успішного проведення наукового форуму був сформований організаційний комітет. Його очолив доктор філософії, професор, заслужений працівник освіти України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, директор НДІУ МОН України В. Г. Чернець. Заступниками голови оргкомітету стали: кандидат мистецтвознавства, заступник директора з

міжнародних зв'язків та євроінтеграції НДІУ І. О. Сиваш і кандидат історичних наук, завідувач відділу української етнології НДІУ Ю. С. Фігурний.

До оргкомітету увійшли: завідувач відділу міжнародних зв'язків та євроінтеграції НДІУ О. О. Бобков; помічник директора, науковий співробітник відділу військово-патріотичного виховання НДІУ Г. О. Богданович; доктор історичних наук, доцент, завідувачка відділу історичних пам'яток та культурної спадщини НДІУ І. О. Ворончук; завідувачка господарством НДІУ І. М. Воропай; кандидат історичних наук, завідувачка відділу українознавства в науково-освітньому просторі НДІУ О. О. Газізова; кандидат історичних наук, завідувачка відділу історико-правових і теоретико-методологічних проблем українознавства НДІУ І. Й. Краснодемська; доктор філософських наук, професор, завідувач відділу військово-патріотичного виховання НДІУ В. С. Крисаченко; кандидат історичних наук, вчений секретар НДІУ Ю. О. Лебедева; головний бухгалтер НДІУ Н. М. Мамчик; кандидат соціологічних наук, завідувачка відділу філософії та геополітики НДІУ К. В. Настояща; завідувач відділу кадрів та документообігу І. І. Походзей; доктор філософських наук, професор, заступник директора НДІУ М. М. Стадник; науковий співробітник відділу інформаційного забезпечення та наукових комунікацій НДІУ О. Є. Сцібан; доктор філософських наук, професор, завідувач відділу соціокультурної антропології НДІУ В. Ф. Ятченко. Організаційним секретарем оргкомітету стала кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу української етнології НДІУ О. В. Шакурова.

Треба відзначити, що проведення III Всеукраїнських наукових читань з міжнародною участю «Свою Україну любіть!» та їх результати здійснені у контексті виконання фундаментальних та прикладних науково-дослідних робіт (далі – НДР), які виконуються науковими співробітниками НДІУ у 2023 р.:

1. «Етнокультурний розвиток сучасного українського суспільства в умовах політики реваншу російської федерації» (керівник фундаментальної НДР (2021–2023) – Ю. С. Фігурний);
2. «Етногенез українського народу у світлі сучасних наукових даних та методологічних підходів» (керівник фундаментальної НДР (2022–2024) – В. Ф. Ятченко);
3. «Геополітична суб'єктність України в умовах глобальних викликів» (керівник фундаментальної НДР (2022–2024) – К. В. Настояща);
4. «Громада українців Криму: формування, стан, перспективи і асиміляційні загрози (кінець XVIII – початок XXI ст.)» (керівник фундаментальної НДР (2021–2023) – І. Й. Краснодемська);
5. «Формування нової української політичної нації: екзистенційні виклики війни, глобальна проукраїнська консолідація, інтенсифікація євроінтеграційних процесів» (керівник прикладної НДР (2023–2024) – В. С. Крисаченко);
6. «Українознавство в системі національно-патріотичного виховання учнівської молоді в процесі збереження та відтворення ідентичності української нації в Україні та за кордоном» (керівник прикладної НДР (2023–2024) – О. О. Газізова);
7. «Українознавство у впровадженні національно-патріотичного виховання в освітній та гуманітарний простір України в умовах війни» (керівник прикладної НДР (2023–2024) – О. В. Шакурова);
8. «Особливості сучасної державної

мовної політики в східних і деокупованих регіонах України» (керівник прикладної НДР (2023–2024) – Ю. О. Лебедева).

Попри всі труднощі, пов'язані прямо й опосередковано з повномасштабною російсько-українською війною, у четвер, 29.06.2023 р., з дотриманням усіх рекомендацій МОН України науковий форум розпочав свою роботу. З 10.30 до 11.00 здійснено реєстрацію учасників заходу. Об 11.00 відбулося його відкриття, а завершив він свою роботу о 15.30.

У вступному слові директор НДІУ В. Г. Чернець відзначив, що проведення Читань приурочене до важливого державного свята – Дня Конституції України: «Конституція має стати не лише де-юре, а й де-факто Основним Законом для кожного громадянина України. Конституція має захищати права і життя громадян України, але і вони мають поважати Основний Закон і виконувати головні його положення. Нам треба любити Україну сміливіше та відважніше. Україна – потужна держава, проте наразі вона потребує захисту не лише на фронті, а й у правовому полі. Історик і народний депутат Верховної Ради України ІХ скликання В. В'ятрович першим виступив на захист України від деяких не дуже коректних побажань і зауважень правників Венеційської комісії. Нагадаю присутнім, що у 2022 р. Верховна Рада України прийняла вагомий євроінтеграційний закон «Про національні меншини (спільноти) України». Проте у висновку експертів цієї поважної організації не враховані українські реалії. Вони рекомендують українським законодавцям скасувати деякі норми законодавства України, зокрема, зменшити кількісні норми книг українською мовою у

Василь Чернець

книгарнях, відмінити обов'язкове дублювання вивісок українською, посилювати захист російськомовного населення тощо. Всі ці юристи чомусь забувають, що багатовікове панування російської імперії призвело до асиміляції українців і дискримінації їх рідної мови, тому треба рятувати не російську, а українську мову в Україні. Наразі актуалізується питання не лише про декомунізацію, а й деколонізацію України. З цією метою вчені-українознавці 25 травня 2023 р. провели Міжнародну науково-практичну конференцію «Проблеми ідентичності культурної спадщини України в умовах російсько-української війни та у повоєнний період». Науковці, освітяни та представники громадянського суспільства України обговорили низку актуальних проблем, які постали перед українським соціумом під час повномасштабної російсько-української війни, а саме ідентифікацію культурно-мистецьких надбань, що допомагають утвердженню національної ідентичності, та створили

експертні ради, які активно працюють над проблемами збереження української культурної спадщини».

На завершення свого виступу В. Чернець відзначив: «Ми любимо Україну, але нам треба її любити сміливіше. Країна-агресор вкладає величезні гроші в ідеологічну боротьбу з Українською державою. Вчені-українознавці наразі перебувають на передньому краї гуманітарного фронту, проте найголовнішим для нас є – військовий, тому я хочу надати слово для привітання відомому в Україні та за її межами, голосу двох Майданів, українському актору театру, кіно та дубляжу, народному артисту України, міністру культури України з 27 лютого до 2 грудня 2014 року та з 14 квітня 2016 року до 29 серпня 2019 року, голові Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка (з 22 травня 2023), військовослужбовцю Збройних сил України Євгену Нищуку».

Євген Миколайович подякував присутнім за запрошення стати учасником такого поважного наукового зібрання та привітав Василя Гнатовича з днем народження, подарувавши йому шеврон свого військового підрозділу, на якому зображений вулик: як відомо, друзям бджоли дають мед, а ворогів – безжально жалять.

У привітанні Є. Нищук, зокрема, відзначив: «Майже кожен громадянин України прямо й опосередковано долучився до боротьби з ворогом. Ми на фронті усвідомили важливу істину, що без допомоги тилу не переможемо агресора! Довгий час російська пропаганда переконувала українців, що росіяни з українцями народилися в одній колісці та що ми є братніми народами. Проте реальність виявилася дуже далекою

Євген Нищук

від «вологих» фантазій пропагандистів. Наразі десятки тисяч громадян України пішли у засвіти, смерть не розбирала, хто з них любив український світ, а хто був закоханий до безтями у «русский мир», їй з косою байдуже... Я це бачив на власні очі ще у березні–квітні 2022 р., відвідуючи жахливі місця катувань і вбивств українців рашистами у Київській області... Ми маємо все це пам'ятати й ніколи не пробачати вбивцям їхні злочиння. Зараз я вже вісім місяців з побратимами знаходжуся на херсонському напрямку. Ми спілкувалися з українцями, які жили на тимчасово окупованих територіях, і дізналися від них багато цікавого. Виявилось, що зрадниками стали насамперед ті, хто і раніше працювали на ворога, прямо й опосередковано пропагували «русский мир» в Україні тощо. Загарбники за допомогою зрадників зразу ж «вираховували» «атошників», учителів-патріотів й активних проукраїнських громадських діячів, заарештовували їх та знищували. Ще однією важливою ціллю

для рашистів стала українська культурна спадщина. Ще о першій годині ночі 24 лютого 2022 р. російські танки захопили Чорнобильську АЕС, потім рушили на Димерку та зайшли в Іванків, де зразу ж вщент спалили музей М. Приймаченко. Дещо згодом рашисти знищили Меморіальний музей-садибу Г. Сковороди у селі Сковородинівка, а у Херсоні повністю розграбували краєзнавчий музей. З якою метою творяться ці підлі злочиння? Щоби не було маркерів української ідентичності. Це ж стосується й української мови, яку російська влада вже понад три століття намагається ліквідувати. За що вмирили українські чоловіки й жінки? За Україну! Подвиг крутян на віки вічні залишаться в історії України. Один із двадцяти дев'яти захоплених у полон російськими більшовиками героїв перед лицем смерті заспівав «Ще не вмерла Україна» і вигукнув: «Слава Україні!». Через 104 роки український воїн Збройних сил України, стоячи перед катами, гордо промовив: «Слава Україні!» – і був розстріляний озвірілими рашистами. Все йде по колу. Нам треба розірвати це коло. Спільно з союзниками, які допомагають нам зброєю, коштами, спорядженням, ми переможемо! Батьківська й материнська земля, рідна мова, культура, традиції – все це є потужними складовими енергії нашої віри в перемогу України. Я розповідав, що восени ми зайдемо в Херсон, зрештою, так і сталося. Як щиро раділи люди українським визволителям, як вони плакали... Треба про це знімати художні фільми, писати книги, щоби зберегти це в історичній пам'яті українського народу».

На завершення свого виступу Євген Нищук прочитав вірш Миколи Вінграновського «Ні! Цей народ із крові і

землі...», авторські розмисли якого суголосні з думками сотень тисяч українців, які наразі захищають від знівснєлих російських загарбників і свою Батьківщину, і свої родини, та зі сподіваннями мільйонів її громадян, які підтримують цю жертвну боротьбу в тилу й за межами материкової України:

Ні! Цей народ із крові і землі

Я не віддам нікому і нізащо!

*Він мій, він я, він – світ в моїм чолі,
Тому життя його і імення не пропащі!*

*Ви чуєте? Це мій народ – як сіль,
Як хрест і плоть мого життя і віку,
І тому доля моя, щастя моє, біль
Йому належать звіку і довіку.*

*У битві доль, політик і систем
Мої набой – у його гарматах.
Я не слуга його, я – син його на чатах,
Я – син зорі його, що з Кобзаря росте.*

*Я – син його по крові, і кістках,
І по могилах, і по ідеалах.
Не вам з оскіпеленими душами в забралах
Його звеличують в фальшивих голосах.*

*Я – формаліст? Я наплював на зміст?
Відповідаю вам не фігуально:
– Якщо народ мій числиться формально,
Тоді я дійсно – дійсний формаліст!*

*Та де вже дінешся, раз мир заколосив
Пустоколоссям вашим в сиві ночі,
Жаль одного, що в леті до краси
Народу ніколи і плюнуть вам у очі.*

*Ні! Мій народ не дим, не горевіз,
І я не дам його по брехнях і по кривдах,
Я не пір'їна в гордих його крилах,
Я – гнівний меч його, що від Дніпра до зізд!*

У своєму привітанні, яке згодом перейшло у доповідь, доктор філософських наук, доцент, завідувач кафедри історії філософії Київського національного університету імені Тараса Шевченка, співробітник НДІУ (2000–2013) Т. Кононенко

Тарас Кононенко

передав щирі вітання В. Чернецю й вечним-українознавцям від засновника і першого директора Інституту (1992–2013) П. Кононенка та побажав успішної роботи в ім'я перемоги України. Тарас Петрович наголосив, що Петро Петрович полюбляє говорити: «Якщо Ви хочете щось зробити – покладіть свою працю на стіл!». Тому я хочу покласти на стіл подарунок Петра Петровича Василю Гнатовичу – п'ять томів спогадів П. Кононенка «Сто літ – сто доріг... Україна та українознавство: зародження – розстріли – воскресіння революції – війна». У п'ятому томі фундаментальної праці фундатор сучасного українознавства стверджує, що з призначенням В. Чернеця на посаду директора НДІУ, нарешті, Інститут отримав професійного керівника високого рівня, який має україноцентричне стратегічне мислення та володіє компетентностями, що допоможуть йому повернути Інституту статус національного та гідне місце в гуманітарній сфері Української держави.

У своїй доповіді «Українська світова ідентичність» Т. Кононенко акцентував увагу, яким чином НДІУ може не лише сприяти розвитку самобутності українців, а й дещо активізувати цей складний процес: «Під час створення Інституту перший Президент України Л. Кравчук наголошував, що його головним завданням має стати формування україноцентричної філософії і політики Української держави на засадах українознавства. Незважаючи на труднощі становлення (після відокремлення від Київського національного університету імені Тараса Шевченка й утворення власне НДІУ в 2000 р. Інститут розміщувався у звичайній школі на Оболоні й лише у 2003 р. здобув власне приміщення), вчені-українознавці під керівництвом П. Кононенка активно, цілеспрямовано й продуктивно працювали та цілком заслужено отримали у 2009 р. статус національного. Це був справжній шок для чиновників МОН України, й вони довгий час не могли відшукати зрозумілу їм нішу для Інституту. У свою чергу керівництво й співробітники НДІУ вчасно усвідомили важливість впровадження новітніх технологій у навчальний процес і системно почали над цим працювати. Так, НДІУ одним із перших запровадив дистанційні курси в освітній дискурс й отримав 6 ліцензій на проведення курсів з підвищення кваліфікації. Зараз дистанційна освіта – це буденність, особливо після коронавірусної пандемії, а тоді – це був прорив. Наш журнал «Українознавство» став першим електронним фаховим виданням в Україні. Колектив НДІУ переконався, що вченим-українознавцям під силу було робити велику роботу, й вони успішно виконували свою місію. Будівля на вулиці Ісаакяна, 18 була не звичайнісіньким

матеріальним об'єктом, не фізичним явищем, а простором, який формує сенси й цінності. Наукові підрозділи рік за роком розробляли й успішно виконували фундаментальні та прикладні науково-дослідні роботи, а Кримська філія НДІУ створювала важливі інноваційні розробки. На жаль, через низку об'єктивних і суб'єктивних причин поступальний розвиток НДІУ був призупинений. Проте з призначенням Василя Гнатовича керівником Інституту перед ним і його працівниками відкриваються нові перспективи діяльності. Враховуючи виклики третього тисячоліття, вченим-українознавцям НДІУ треба підвищувати рівень завдань, які вони мають виконати, щоби розвиватися й упевнено рухатися вперед. Зараз на часі перед українцями постала проблема збереження і розвитку ідентичності. Хочу наголосити, що ідентичність – це не абстракція, це конкретика. Що в першу чергу роблять ті, хто представляє і просуває «русский мир» в Україні? Спочатку вони намагаються знищити українську ідентичність, а потім насаджують свій кондовий «русский мир». Нам, вченим, треба аналізувати, як вони нападають і борються з «українським світом». Рашисти роблять це системно і послідовно, руйнуючи природний ландшафт (підрип греблі Каховської ГЕС), знищуючи українську культурну спадщину, ліквідуючи українську освіту (спалюючи українські підручники і завозячи свої,

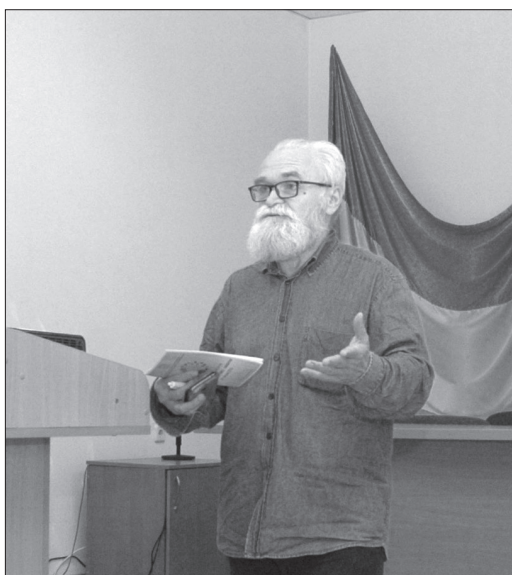
російські), переслідуючи і мордуючи проукраїнських учителів, викладачів тощо. Нагадаю, що будівництво каскаду ГЕС на Дніпрі призвело до руйнування українського природного середовища. Внаслідок цих жахливих подій Дніпро повертається у своє русло. Й Україна має стати Україною! Найголовнішими завданнями наразі є: по-перше, цифровий світ став вагомою складовою ноосфери В. Вернадського, тому вченим-українознавцям за допомогою цифрових технологій треба забезпечити формування і розвиток української світової ідентичності. Щоби перемогти «русский мир», нам треба розвивати українознавство й створювати українознавчі центри у світі. Вони мають стати цілісною мережею, яка об'єднає українство у всьому світі. Творення філій НДІУ на всіх континентах планети є дуже перспективним напрямком діяльності Інституту. По-друге, шляхи комунікації як поміж науковцями, так і широким загалом

Тарас Кононенко і Василь Чернець
з подарунком від Петра Кононенка

українства. Події, які відбуваються в осередках українства у Бразилії, США, Канаді, Японії, Австралії тощо, завдяки сучасним цифровим технологіям мають стати інформацією для всіх. На мою думку, наукові статті поступово втрачають свій сенс, але має бути запропоновано новий канал, щоби доносити важливу інформацію до усього світу. Саме тому поширення українознавчої інформації через оновлений сайт НДІУ, електронний журнал «Українознавство» тощо є на часі. По-третє, системний розвиток української мови. Я переконаний, що поряд з Державним Гербом, Прапором, Славнем українська мова має стати ще одним важливим атрибутом Української держави. Нам треба зібрати в асоціацію ті країни, де українська мова має офіційний статус. Для цього треба провести зібрання й оформити це юридично. Якщо є асоціації англомовних, франкомовних, іспаномовних, німецькомовних та інших країн, чому ми не можемо створити щось подібне? Така асоціація стане основою для функціонування і розвитку української мови у всьому світі і допоможе творенню української світової ідентичності».

Голова Київського осередку громадської організації «Українське товариство охорони пам'яток історії та культури» А. Фролов, привітавши учасників Читань з початком роботи, зокрема, відзначив: «Українцям треба добре знати своє минуле і пишатися ним. Трипільська археологічна культура мала великий вплив на розвиток української культурної спадщини, але вона завжди була гнаною та упослідженою і у радянські часи, і в імперську добу. Тому, нарешті, настав час дати їй виважену наукову оцінку. Світ був створений без кордонів,

Анатолій Фролов

вони є штучними. Нам треба розвивати український світ і підтримувати українські громади на усіх континентах земної кулі».

Заступник командира добровольчого батальйону «ОУН», учасник російсько-української війни А. Пастушенко (позивний «Сивий») у виступі привітав учасників наукового форуму з важливим державним святом – Днем Конституції України – і побажав українцям жити у правовій державі, де права кожного громадянина будуть захищені Основним Законом країни. Андрій Іванович, зокрема, зазначив: «Моя вища освіта – це Московський гірничий інститут, факультет будівництва шахт і будівельних споруд, але я завжди поважав людей науки. Важливо, що ми на «передку», на так званому «нулі», на самій лінії зіткнення з ворогом воюємо за те, щоби зберегти і відстояти Українську державу. Також ми воюємо за те, щоби зробити Україну українською. Ми триста років були колонією, і це колоніальне минуле

Андрій Пастушенко («Сивий»)

важким тягарем тисне на Україну й українців. Коли ми повернемося з перемогою до рідних осель, нас має зустріти українська Україна. Я та мої побратими воюємо за те, щоби наші діти і внуки отримали у спадок від нас кращу Україну. Зараз Україна потребує українознавства. Ви, науковці, вивищуєте Україну в інтелектуальному плані. Ви робите український дух потужним і звитяжним. Слава Україні! Героям слава!».

Доповідь головного редактора часопису «Occasional Papers on Religion in Eastern Europe» («Окремі статті про релігію у Східній Європі»), доктора філософії з церковної історії, доктора богослов'я П. Мойзеса (Сполучені Штати Америки) «Хибні претензії росії на святість та духовну вищість» озвучила науковий співробітник відділу української філології НДІУ Н. Безсмертна. Перед початком виступу завідувач відділу української етнології, кандидат історичних наук, заступник голови оргкомітету Читань Ю. Фігурний лаконічно розповів

про життєвий шлях і науковий доробок знаного у науковому світі американського вченого. У доповіді Пола Мойзеса головну увагу було акцентовано на неспівмірності амбіцій та реальних вчинків двох російських керманичів – духовного і світського, оскільки і патріарх російської православної церкви кіріл, і президент росії путін здійснюють щодо України імперіалістичну загарбницьку політику, яка, зрештою, призведе їх до ганебної поразки. Зокрема, П. Мойзес наголошує: «Вище керівництво російської православної церкви – церкви, патріарх якої донедавна був також верховним «отцем» більшості православних в Україні, – не просто мовчить, а виправдовує та розпалює війну. Патріарх кіріл, наслідуючи середньовічних християнських і мусульманських правителів, обіцяє російським військовослужбовцям, що якщо вони загинуть на війні (а вони це роблять у величезних кількостях), то потраплять прямо на небо з прощенням усіх попередніх гріхів. За цієї арифметики можна припустити, що ті неросіяни, які підуть на небо після 24 лютого 2022 року, зіткнуться з надлишком безлічі російських «святих».

Завідувач відділу військово-патріотичного виховання НДІУ, доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України В. Крисаченко у доповіді «Концептуалізація в українознавстві: від дескрипції до номотетики» проаналізував головні етапи становлення важливої українознавчої інституції та окреслив головні завдання, які стоять перед вченими-українознавцями. Зокрема, Валентин Семенович наголосив: «Творення Інституту розпочалося ще у далекому 1989 р. на філологічному факультеті Київського

державного університету імені Т. Г. Шевченка, яким тоді керував Петро Кононенко. Завдячуючи його цілеспрямованій проукраїнській діяльності, спочатку була створена Міжнародна асоціація українознавства, до якої долучилися небайдужі українці, у тому числі Тарас Гунчак, Ігор Бичко, Ярослав Калакура та інші, а потім був заснований Інститут українознавства Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка. Загалом з 1992 р. Інститут пройшов важкий і тернистий шлях випробування і становлення, як, власне, і сама Українська держава. У зв'язку з цим хочу розповісти шановним учасникам поважного наукового форуму про долю родини відомих вчених-генетиків Беляєвих. Старший брат, Микола Костянтинович (1899–1937), відомий радянський генетик, незважаючи на свої наукові досягнення, спочатку був заарештований, а згодом розстріляний сталінськими катками і лише в 1956 році реабілітований. Молодший брат, Дмитро Костянтинович (1917–1985), після здобуття вищої освіти у 1938 році, щоби зберегти власне життя, змушений був переїхати жити до Сибіру. Саме там він відбувся як учений, пройшовши шлях від молодшого наукового співробітника до директора Інституту цитології і генетики Сибірського відділення Академії наук СРСР, а згодом став дійсним академіком Академії наук СРСР. Одним із найбільших його наукових досягнень стало проведення експерименту з доместикації (одомашнення) сріблясто-чорної лисиці (лисиці-чорнобурки). Ці тварини мають дуже гарне хутро, яке СРСР експортувало до багатьох країн й отримувало за нього значні валютні надходження. Проте їх розведення було важким і ресурсозатратним, оскільки

Валентин Крисаченко

ці лисиці вирізнялися неслухняністю, злістю, агресивністю й дуже боляче кусали своїх господарів. Тоді радянські чиновники наказали вченим вивести таку породу, яка була б більш слухняною та покірною, давала би без великих проблем дороге цінне хутро й не травмувала працівників звіроферм. Зрештою, це завдання під керівництвом Д. Беяєва дослідники-практики успішно виконали. Протягом тривалого часу вчений з колегами цілеспрямовано позбавляли найбільш агресивних і самодостатніх самців сексуальних контактів із більш-менш спокійними самицями, допускаючи до розмноження виключно покірних і затурканих. Загалом науковий експеримент вдався, шляхом штучного добору чорнобурок одомашнили, але позбавлення їх власної самобутності (природної агресивності та незалежної поведінки) призвело, врешті-решт, до втрати їхньої унікальної морфології. Неповторне сріблясто-чорне хутро залишилося в минулому. Оскільки в одомашнених

тварин, внаслідок часткової нестачі меланіну, з'явилися білі плями, й це зіпсоване хутро перестали купувати за кордоном. Так і з нами протягом багатьох століть робила московська орда, знищуючи найкращих і толеруючи найгірших представників українського народу, просуваючи на всі посади покірних і невибагливих. Попри усі ці жорстокі випробування українці зберегли свою ідентичність. Політики «за паребріком» постійно повторюють, що Україна – це failed state, держава-непорозуміння, держава-примара, а українців як окремого народу взагалі не існує. Проте на усіх федеральних і навіть регіональних російських телеканалах та в інших засобах масової інформації тільки про Україну та українців й розмовляють – парадокс? Ні – це звичайна рашистська пропаганда. Вченим-українознавцям треба системно і комплексно вивчати минуле і сьогодення й писати не будь-що, а робити фаховий українознавчий аналіз актуальних національних проблем, завдань і викликів, з якими зіштовхнулася Україна та українська політична нація у XXI столітті».

Старший науковий співробітник Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, доктор філологічних наук Г. Александрова у доповіді «Професор М. І. Стороженко (1836–1906): складники української національної особистості» проаналізувала життя, діяльність, наукові досягнення та україноцентричні погляди знаного в Європі і світі вченого: «Життєвий шлях вченого був цікавим і повчальним. Він народився в селі Іржавець (Прилуцький район), а у десятирічному віці переїхав з батьками до Мармизівки, що на Чернігівщині. Юнак спочатку навчався у Києві в Університеті

Галина Александрова

Святого Володимира, але рівень його викладання не влаштував студента й, завдячуючи допомозі відомого українського філолога-славіста Осипа Бодяньського, він згодом перевівся на історико-філологічний факультет Московського університету. Навчався добре, навіть написав рецензію на «Малоросійський літературний збірник» Данила Мордовцева (Мордовця) та Миколи Костомарова, яка мала розголос у науковому середовищі, але зі славістикою чомусь не склалося. Зате Микола Стороженко захопився вивченням життя і творчості Вільяма Шекспіра. Його публічні лекції про класика англійської драматургії мали небиякий розголос, тому батько дав сину гроші на подорож до Великої Британії задля підвищення своєї кваліфікації. Зрештою, Микола Ілліч став одним із найкращих знавців англійської літератури в Європі й в усьому світі. Хоча наукові інтереси Миколи Стороженка були далекими від українознавства, але його життя й громадська діяльність нерозривно

переплетені з українськими реаліями. У зв'язку з цим можемо навести критерії, за якими особистість Миколи Ілліча є невід'ємною частиною української культури. По-перше, це україноцентричні погляди вченого. По-друге, нерозривний зв'язок з Україною. По-третє, фінансування ним часопису «Київська старовина». По-четверте, низка досліджень Миколи Ілліча, присвячених життю та творчості Тараса Шевченка. Збереглося багато свідчень, що Микола Стороженко був одним із дієвих очільників існуючого на той час у Москві осередку української діаспори, члени якої активно підтримували один одного і зберігали власну українську ідентичність. Багато діячів тієї епохи у своїх спогадах свідчать, що Микола Ілліч ніколи не забував про своє українське коріння. З року в рік він кожне літо проводив у рідній Мармизівці, лікував селян, спілкувався з ними виключно українською мовою, був активним громадським діячем у Лохвиці. Треба відзначити, що влітку завдяки Миколі Стороженку це глухе місце ставало центром української культури, як садиба Тарнавських у Качанівці. На нашу думку, Микола Стороженко – це інтелектуал світового масштабу, який мав глибокі знання про українську культуру, українську ментальність, національну культурну ідентичність і своєю поведінкою сприяв розвитку України».

Наостанок Галина Андріївна, зокрема, зазначила: «Привласнення російською владою здобутків українських видатних особистостей, у тому числі й вчених, стало нормою для кремлівських ідеологів. Тому нагальним завданням для українських науковців є повернення у пантеон визначних діячів України. Критерії для цього мають бути такі:

по-перше, послідовні україноцентричні погляди; по-друге, нерозривний фізичний і ментальний зв'язок з Україною; по-третє, активна грошова підтримка проукраїнських проектів; по-четверте, наявність наукових праць, присвячених українській проблематиці».

Завідувач відділу культурології НДІУ, доктор філософських наук, професор В. Ятченко у доповіді «Методологія дослідження духовної культури ранніх етапів розвитку українського етносу» розкрив особливості функціонування менталітету українців: «В умовах російсько-української війни збереження українських національних цінностей є на часі. Зараз деякі українські чиновники намагаються проводити обережну політику щодо дерадянзації і деколонізації українського гуманітарного простору, вважаючи, що це може збурити український соціум. Хочу нагадати присутнім, що під час Другої світової війни, а саме у 1942–1943 рр., в Уфі (Башкирія) за наказом вищого радянського керівництва була створена комісія з удосконалення лексичного складу української мови. Оскільки простими заборонами українську мову не можна було знищити, було вирішено розкласти її зсередини. Особливістю української мови є те, що вона є дуже багатою, на одне слово російською є 4–5 українських відповідників, а при перекладі вибирають перше слово з багатьох. Тому партійні чиновники прийняли рішення, що першим словом у словниках має бути найбільш подібне до російського відповідника. Так відбувалося зближення російської та української мов, а саме через збіднення і спрощення української. У той складний воєнний час радянські ідеологи не зважали, що йде війна, а планували

наперед, на перспективу. Тому в умовах російсько-української війни вченим-українознавцям треба ставити перед собою важливі державницькі завдання та системно і комплексно втілювати їх у життя».

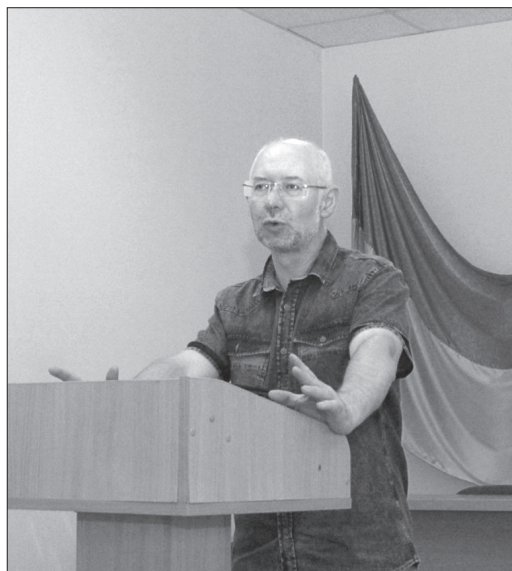
Володимир Феодосійович також наголосив на трансформації базових європейських цінностей: «У перші тижні повномасштабної агресії рашистів багато європейських політиків виступало за переговори й умиротворення країни-агресорки. Проте після жахливих злочинів російських загарбників у Бучі, Ірпені, Бородянці, Мотижині, Маріуполі та інших українських містах і селах ситуація кардинально змінюється. Нова європейська цінність – людина мусить перестати бути безстороннім спостерігачем того, що відбувається у суспільстві. Людина має стати на бік жертви. Цю думку донесли до широкого загалу європейці, і вони почали її втілювати у життя. Добре ставлення до українських біженців, бажання їм допомогти від щирого серця стало візитівкою багатьох європейських народів. Разом з тим треба відзначити, що захист різноманітних меншин, особливо сексуальних, мовних й етнічних тощо вийшов за межі розумного глузду. Хиба – це істина, виведена за свої межі. Захист меншин вийшов за свої природні межі. Європу заповнили біженці-араби, які не хочуть інтегруватися у соціум і прагнуть зберегти свою ідентичність, мову, культуру, традиції, звичаї тощо. Такі цінності потрібно переосмислювати. Такі ж зміни мають відбуватися й у християнському світогляді. Найвищими цінностями християнства є страждання і покаяння, але нечесні на руку священики навчилися маніпулювати і використовувати їх задля

Володимир Ятченко

власних меркантильних інтересів. Так, попи московського патріархату розповідають у проповідях своїм віруючим, що війна стала наслідком «наших гріхів, ми всі нагрішили», хоча насправді справжньою причиною російсько-української війни є насамперед імперські амбіції російського керівництва. Якщо у XIX ст. ставлення інтелектуалів до війни було позитивним, оскільки війни сприяли технічному розвитку суспільства, то вже у XX ст. воєнні конфлікти стали сприйматися виключно негативно. Саме тому європейські цінності – це не забронзовілий канон, а сукупність етичних нормативів усіх тих народів, які стали основою європейської спільноти. Отже, перед Україною й українцями стоїть нагальне завдання зробити свій вагомий внесок у європейський компендіум цінностей та збагатити їх».

Старший науковий співробітник відділу археології ранніх слов'ян Інституту археології НАН України, кандидат історичних наук А. Скиба у доповіді «До

Андрій Скиба

Людмила Смолякова

питання про етногенез українського народу» окреслив проблеми, які наразі існують у науковому висвітленні походження українців: «На сьогодні немає загально визнаної на академічному рівні теорії походження українського народу. Тому є потреба у розробленні науково обґрунтованої концепції українського етногенезу. Етнос – це не конкретний портрет, це постійна динаміка змін. Віднайти дату народження етносів складно, оскільки про них починають писати, коли вони про себе голосно заявили. Тому українські вчені мають проаналізувати весь наявний на сьогодні археологічний та історичний матеріал та сформулювати виважену, науково

обґрунтовану концепцію етногенезу українського народу».

Українська мисткиня, яка досліджує трипільську культурну спадщину, реконструює та популяризує її в Україні та інших країнах світу, Л. Смолякова у доповіді «Виставка реконструкцій трипільської кераміки в Успенському соборі Києво-Печерської лаври та її перспективи»

Ольга Шакурова і Людмила Смолякова

розкрила особливості збереження та відновлення матеріальної культури трипільської людності, яка мешкала на територіях України у давні часи: «Для України й української культури матеріальне і духовне надбання трипільців має велике значення. Саме тому відродження найкращих зразків трипільської культури в сучасній Україні, а саме реконструкція житла, одягу, скульптури, побутової та сакральної кераміки тощо, не лише допомагає збагаченню власне української культури, а й сприяє захисту української культурної спадщини від зазіхань російських загарбників». Треба відзначити, що виступ Л. Смолякової супроводжувався фотографіями експонатів виставки трипільської кераміки, що нещодавно відбулася в Успенському соборі Києво-Печерської лаври, на якій були присутні співробітники НДІУ О. Сцібан та О. Шакурова.

Старший науковий співробітник відділу культурології НДІУ, кандидат історичних наук О. Трачук у доповіді

Олексій Трачук

«Трипільське поселення під фундаментами Успенського собору Києво-Печерської лаври» проаналізував особливості віднайдення та дослідження важливої археологічної пам'ятки: «Знаходження трипільського поселення у сакральному для українців місці свідчить про поширеність цієї культури на Лівобережжі України та опанування нею величезних територій».

Після завершення наукової частини Читань відбулася презентація наукового видання «Ревізії Конотопської сотні 30–40-х рр. XVIII ст.» (упорядник Олександр Тригуб. Київ: Видавництво «Кліо», 2022. 496 с.).

Заступниця голови Благодійного фонду «Спадок Гетьманщини» А. Іващенко у виступі «Роль меценатства у популяризації української спадщини» розповіла про основні напрямки діяльності фонду. Також Аліна Вікторівна наголосила: «Щиро дякую нашим меценатам панам Суру та Кочерзі, завдяки яким ми можемо успішно реалізовувати свої задуми. Також хочу відзначити фахову роботу історика Олександра Тригуба, який плідно і самовіддано працював в архівосховищах і підготував цю важливу наукову працю».

Кандидат історичних наук, історик-генеалог О. Тригуб у доповіді «Книга «Ревізії Конотопської сотні» – важливе джерело вивчення персонального складу населення Гетьманщини» охарактеризував особливості текстів цієї унікальної пам'ятки з історії України першої половини XVIII ст., а саме ревізії Конотопської сотні Ніжинського полку 1732, 1736, 1737, 1738, 1745, 1747 років: «Ці ревізії містять цінні відомості щодо чисельності, соціального складу, занять і соціальної інфраструктури однієї з

найдавніших адміністративно-територіальних одиниць Української козацької держави. Маю надію, що започаткована нами серія посприє зростанню інтересу та підштовхне дослідників до вивчення інших мікрорегіональних одиниць, що в майбутньому дасть змогу поступово «залюднити» український соціум доби Гетьманщини».

Член Національної спілки журналістів України, відповідальний секретар Київської правозахисної організації депортованих українців «Холмщина» імені Михайла Грушевського З. Шалівська у доповіді «Занепад Гетьманщини як наслідок політики російського уряду. Долі козацьких нащадків (за матеріалами «Ревізії Конотопської сотні 30–40-х рр. XVIII ст.»)» зробила фаховий аналіз цього наукового видання: «У цій актуальній для нашого часу книзі маємо відомості про структуру землеволоніння Конотопської сотні Ніжинського полку, участь козаків у

походах, їх генеалогію, соціальну інфраструктуру. Із ревізій різних років виразно видно зубожіння та обезземелення населення краю як наслідок політики московських окупантів на ослаблення Гетьманської України настільки, аби вона ніколи не могла й мріяти про якийсь сепаратизм після гетьмана Івана Мазепи. Так історично склалося, що для будь-якої російської влади знищення української державності стало самоціллю. Сучасні

рашисти взагалі заперечують існування українців як окремої нації, нищать українську історичну, культурну спадщину, спалюють бібліотеки. Тому маємо зараз писати, видавати, читати українські книжки. Це теж один із фронтів нашого спротиву».

Завідувач відділу української етнології НДІУ, кандидат історичних наук Ю. Фігурний у доповіді «Історична пам'ять українців як дієва зброя в російсько-українській війні» розкрив

Зоя Шалівська

особливості використання знань про минуле у протистоянні з рашистами: «Для будь-якого тоталітарного режиму важливо, щоби його населення було слухняним гвинтиком системи і не мало історичної пам'яті. Тоді як для демократій важливо, щоби кожен їх громадянин знав свій рід і родовід (генеалогічне дерево), оскільки, дбаючи про свою родину, він буде гідно захищати Батьківщину не як

умовну абстракцію, а як конкретну рідну землю, дім, родину, могили предків. Я щиро заздрю сучасним українським школярам, які на уроках створюють і вивчають дерево життя свого роду, на превеликий жаль, у радянській школі таке не практикувалося. Загалом в історичній пам'яті українців здебільшого присутні лише прізвища видатних особистостей. Так, з історії Національно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького загальновідомі такі діячі, як його полковники Іван Богун, Максим Кривоніс, Данило Нечай, Філон Джеджалій, Мартин Пушкар та інші, а прізвища інших пересічних учасників Хмельниччини залишаються забутими. Так не має бути, і саме такі праці, як «Ревізії Конотопської сотні 30–40-х рр. XVIII ст.» наповнюють історичну пам'ять українців прізвищами людей, завдяки діяльності яких Україна стала геополітичною реальністю. Московські керманічі та промоутери «русского мира» не втомлюються повторювати, що «русские и украинцы – один единый братский народ», але, читаючи й

Юрій Фігурний і Ольга Шакурова

осмислюючи такі наукові праці, вкотре переконуємося: ми були, є і завжди будемо різними. Українці крок за кроком прямують до Євроатлантичної спільноти народів, а росіяни – до жахів кровопролитної громадянської війни, і хай на цьому звивистому шляху їх благословить російська православна церква, а пекло стане для них раєм».

Треба відзначити, що НДІУ розпочав плідно співпрацювати з Управлінням закладів вищої освіти, професійної освіти та прогнозування цільових програм Департаменту освіти і науки Київської міської державної адміністрації (директор Департаменту – Олена Григорівна Фіданян). Тому гостями Читань стали представники різних закладів професійної технічної освіти міста Києва, а саме: Світлана Василівна Дядюшева, викладачка Київського професійного коледжу «Лівобережний»; Ірина Петрівна Долінська, викладачка історії Київського професійного ліцею будівництва та комунального господарства; Тетяна Дмитрівна Дімітрієва, викладачка

Лідія Водовоз

української мови Київського професійного коледжу автотранспортних технологій; Яна Валеріївна Фадькіна, бібліотекарка Київського вищого професійного училища водного транспорту; Олена Павлівна Солонська, викладачка української мови та літератури Київського вищого училища деревообробки; Владислав Олександрович Бондаренко, викладач фізики Київського професійного ліцею транспорту; Світлана Анатоліївна Сторчак, викладачка української мови та літератури Київського професійного коледжу сфери послуг; Олена Олександрівна Болюх, викладачка української мови та літератури Київського професійного коледжу сфери послуг; Ольга Василівна Романчук, викладачка української мови та літератури Київського професійного коледжу арт-дизайну; Лідія Миколаївна Водовоз, викладачка мовознавчих дисциплін Коледжу з посиленою військовою та фізичною підготовкою; Тетяна

Іванівна Ярош, філологиня, викладачка української мови та літератури Київського професійного коледжу «Синергія»; Тетяна Вікторівна Плем'яник, бібліотекарка Київського вищого професійного училища залізничного транспорту; Світлана Валеріївна Друщенко, викладачка історії та громадянської освіти Міжрегіонального вищого професійного училища автомобільного транспорту та будівельної механізації.

Учасниця Читань філологиня Л. Водовоз щиро подякувала організаторам за проведений науковий захід: «Для нас, учителів, є дуже важливим поєднання практики з теорією, нам усім треба сильніше любити Україну і плекати та розвивати українську мову».

На завершення заходу директор НДІУ В. Чернець подякував усім учасникам Читань за активну участь в обговоренні актуальних гуманітарних проблем та наголосив на вагомій ролі українознавства та НДІУ у їх вирішенні під час російсько-української війни.

Науковий співробітник відділу інформаційного забезпечення та наукових комунікацій НДІУ О. Сцібан здійснив фотофіксацію Читань.

Юрій ФІГУРНИЙ

orcid.org/0000-0002-6463-0920
кандидат історичних наук,
завідувач відділу
української етнології НДІУ

Ольга ШАКУРОВА

orcid.org/0000-0001-9842-2997
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник відділу
української етнології НДІУ